AMB SORT DIVERSA

Diuen que el poeta Horaci era fill d'uns esclaus emancipats i, és clar, lliure com era pogué anar a escola, primer a Roma i després a Atenes, com els fills de casa bona. D'altres contemporanis d'Horaci, fills d'esclaus, ho passaren, certament, molt pitjor. A ben segur que el poeta tenia aquesta sort diversa al cap quan, en una de les Odes (2, 16, 31), escrivia «l'hora potser m'oferirà el que t'ha negat a tu.»

Ben bé igual com amb les institucions i els centres d'assistència, que mentre uns fan un camí ascendent, d'altres viuen una grisa història.

Aquell vell Hospital de Sant Joan de Déu que, des de 1867, era refugi de nens escrofulosos, raquítics i osteopàtics, es féu petit i, cap a 1881, fou traslladat a Les Corts —a la Diagonal—, per bé que la inauguració oficial del nou edifici no tingué lloc fins a l'any 1908. Els infants acollits —tots de famílies humilíssimes— eren alimentats millor que a casa i contemplaven, al sol, el pas de les hores, que el repòs i l'helioteràpia eren les mesures bàsiques del tractament de l'època per a les malalties ortopèdiques. La disposició, a Les Corts, d'un edifici més espaiós que el primitiu, féu que s'ampliessin les admissions a infants amb malalties de la pell (tinyes i tricofitosis) i a infants cecs.

L'ortopedista Joaquim Riba de Sanz dirigí la institució de 1934 a 1942, i hagué de lluitar de valent per a convéncer la Comunitat que anés abandonant els llòbrecs mètodes d'asil que caracteritzaven el Centre i permetés l'adopció de les incipients tècniques ortopèdiques i de recuperació. La perseverança i el tac-

te de Joaquim Riba acabaren obtenint l'aquiescència dels Germans de l'Orde i aconseguiren que fos empresa —sense mitjans i gràcies a generoses deixes— la construcció (1930) del Sanatori Marítim de Calafell, al Baix Penedès.[73] L'any 1932, una nova deixa permeté l'edificació d'un altre Sanatori, a Manresa. I així, entre Calafell i Manresa i l'edifici de la Diagonal —reformat el 1929—, l'Orde Hospitalari de Sant Joan de Déu es convertí en un instrument de primera magnitud en el camp de l'ortopèdia; en tots tres centres, es procurava sempre —prudentment— d'harmonitzar els mètodes conservadors amb les tècniques operatòries.

A partir de 1956, l'Hospital de la Diagonal incrementa a poc a poc els aspectes de la patologia infantil que hi són atesos i apareixen, així, serveis de cardiologia, de psiquiatria, de cirurgia, etcètera. La participació de l'oto-rino-laringòleg Andreu Clarós i Domènech, de l'ortopedista Rafael Esteve de Miguel, del cirurgià infantil Isidre Claret i Corominas , de l'oftalmòleg Alfons Castanera i Pueyo, del radiòleg Antoni Domènech i Clarós, del cardiòleg Òscar Ramis i Pichardo, del neuròleg Ignasi Gispert i Cruz, del ginecòleg Lluís Campos i Navarro i del pediatre Joaquim Plaza Montero , donaren un aire totalment nou a Sant Joan de Déu.

L'any 1966, Joaquim Plaza fou nomenat director de l'Hospital i des del primer dia aspirà a la conversió de la vella institució en un hospital pediàtric general. El 3 de febrer de 1973, l'aspiració es féu realitat i, solemnement, fou inaugurat el modern edifici del barri de Finestrelles, d' Esplugues de Llobregat. Pla-

73. *Els inicis de la cirurgia ortopèdica catalana,* Lluís Ribó i Rius. 1er. Congrés Internacional Història Medicina Catatana. Llibre d'Actes, vol. II, pàg. 308. Barcelona, 1970 i *El tractament sanatorial de les tuberculosis òsteo-articulars. Necessitat i urgència de la creació de sanatoris a Catalunya,* J. Riba de Sanz. VII Congrés de Metges de Llengua Catalana, Ponències, Secció 4ª: Cirurgia de la tuberculosi. Palma de Mallorca, 1932.

za Montero, radiant, exposà «*la labor realizada con tanto desinterés y vocación por la Orden de San Juan de Dios, durante tantos años*» i, a continuació i com a mostra del camí que l'Hospital es proposava de seguir, tingueren lloc unes Jornadas Médicas Internacionales que obrí el pare Marciano Vidal, professor de la Universitat de Salamanca, amb una conferència sobre «El derecho a la vida».

Si fins a la inauguració del nou edifici l'hospitalització era limitada exclusivament a nens —tot i que a les consultes de dispensari també eren ateses les nenes—, el nou Hospital es deixà de vetustes i carrinclones discriminacions i féu extensiu «el derecho a la vida» —la totalitat dels seus serveis— al sexe femení. L'any 1986, Joaquim Plaza fou jubilat i, durant dos anys, el director fou Amat Palou i Sanromà; des de 1988, ho és Josep Ganduxé i Soler.

Ara, ben bé ara (1992), l'Hospital ha subscrit un concert amb la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona que estableix les fórmules de col·laboració amb l'Hospital Clínic. Encara que a Sant Joan de Déu ja s'impartia la docència d'algunes de les matèries integrants de la pediatria, l'Hospital, amb el nou acord, agafa plenament el caràcter d'hospital universitari.

També el vell Sanatori de Manresa experimentà transformacions: s'hi obrí un consultori de pediatria el 1934, el 1947 foren millorades i ampliades les instal·lacions i el 1972 —per la tenacitat de Simeó Selga, que n'era metge des dels primers dies— s'aconseguí la conversió del centre en un veritable hospital pediàtric, amb un eficient Servei d'Urgències inaugurat simultàniament. L'Hospital de Sant Joan de Déu de Manresa atén una àrea que comprèn el Bages, el Berguedà i el Solsonès i algunes poblacions de la Segarra, Osona i l'Anoia. Des de 1987, l'Hospital —fusionat amb el de Sant Andreu, també de Manresa— rep el nom d'Hospital General de Manresa i el Servei de Pediatria ha passat a ésser un dels diversos departaments hospitalaris.

Una evolució ben diferent és la que seguí la Casa de Maternologia de Barcelona ; Emili Ardèvol, un fervent deixeble del professor Miquel A. Fargas, era el director des de 1923 i ho fou fou fins a la mort, el 1946. Impulsà, sobretot, les activitats ginecològiques. El succeí Josep Farriols i Centena, que modernitzà els Serveis i dedicà gran atenció als laboratoris; ja havia organitzat els de l'Hospital Clínic, amb Josep Maria Bartrina i Gonzàlez Prats. A la mort de Farriols, el director fou Joan Vanrell i Cruells que, l'any 1961, creà a la Casa —que ara passà a ésser anomenada Institut Municipal de Maternologia— una Escola de Mares. A partir de 1968 el director fou Josep Maria Dexeus i Trias de Bes, que amplià el servei a 46 llits i creà un departament de neonatologia, amb set incubadores i 7 llits de nadons. El succeïren Antoni Vega i Sala, que organitzà un Servei de detecció del càncer femení, i Ferran Pont i Vilamitjana, que creà un consultori de planificació familiar. I arribà el mes de juliol de 1981, en què l'Ajuntament de Barcelona —que en algunes coses té un gran i lloable sentit de l'estalvi— decidí que la vella Lactància passés a millor vida i, desmembrada, anés a recordar temps passats i a lamentar els projectes no realitzats, un tros a l'Hospital del Mar i un altre al de l'Esperança. I no hi valgueren els passos i les gestions de salvament.

Ara, damunt el relleu de la matrona que alleta l'infant diu Lactancia Municipal i, al costat de la porta d'entrada, una placa avisa que l'edifici hostatja un Casal d'Avis i una Residència Geriàtrica. Qui sap si algun dels ancians entrants de la casa, quan era menut, fa anys, molts anys, s'hi havia pres més d'un biberonet a compte del municipi...

Aquell griset hospital homeopàtic, el del Niño Dios, després de la Guerra Civil experimentà una transformació radical: a part de reorganitzar i d'ampliar els serveis, orientà la seva atenció cap als trastorns de creixement i desenvolupament i, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona, emprengué

l'estudi d'aquests problemes —l'any 1952— en un servei de Crecimiento i Desarrollo que dirigiren Enric Miralbell i Andreu i Ramon Martínez i Callén. Posteriorment, uns reorganitzats serveis de dispensari atenen un ampli ventall d'especialitats i una planta de deu llits pediàtrics procura de resoldre les necessitats d'hospitalització; des de l'any 1968, amb la creació de l'Institut Ortopedagògic Nen Déu, l'Hospital destina una atenció preferent a problemes psico-pedagògics i l'aparició de nous gabinets i serveis especialitzats en aquestes qüestions hi ha estat incessant. A més, en el marc de l'actualment anomenada Obra benèfico-social del Nen Déu funciona, des de 1956, l'Escola de Formació Professional Santa Teresa de Jesús amb especial dedicació a la preparació d'auxiliars de laboratori d'anàlisis clíniques i d'educadors de disminuïts. El Nen Déu —més que segur— no traspassarà les fronteres, però si desaparegués —més que segur, també— moltes persones l'enyorarien.

I l'Hospital de Nens Pobres de Barcelona, que fou el primer hospital infantil de Catalunya? «Se'ls ha fet petit. No hi caben. No poden treballar. Mentrestant, l'edifici és vell i cal tapar goteres i canviar bigues. L'edifici és propietat d'unes monges i, d'altra banda, la situació dins la ciutat, que l'any 1890 fou òptima, ara ja no és pas bona.»[74] Una modificació ben rebuda fou la provocada, l'any 1964, per una campanya de Ràdio Barcelona: l'hospital abandonà l'atribut de «Nens Pobres» per ésser, simplement, l'Hospital de Nens de Barcelona.

A part, l'Hospital, amb esforç, ha anat fent la viuviu i encara presta uns estimables serveis. Tingué un discret però digne relleu durant la direcció de Carles Fajardo i Mateos —de l'any 49 al 71, el de la seva mort— i el pas per la institució dels cirurgians pediàtrics Lluís Gubern i Salisachs i Joan Martínez Mora li conferí prestigi en aquest camp quirúrgic.

74. *Els hospitals a Catalunya,* Ignasi Aragó. Barcelona, 1967. pàg. 175.

Ara bé: Catalunya no acaba en els límits del terme municipal d'una ciutat, encara que algunes persones, de tant en tant, sembla que ho oblidin. Hi ha d'altres i d'altres poblacions, i a totes hi viuen inquietuds, esforços i realitzacions. Un bon exemple és Sabadell: des del segle XIII, la vila disposava d'un Hospital, d'aquells que, com en tants indrets, fundava el benefactor ciutadà de torn i, des de l'any 1854, tenia una Casa de Beneficència, destinada a recollir vells invàlids i infants desemparats. L'any 1856 es fusionaren ambdues institucions i ocuparen un edifici situat allí on havia estat el convent dels Caputxins; aquest nou centre d'assistència —l'Hospital i Casa de Beneficència— era conegut a la ciutat com a Casa de la Caritat.[75]

Just quan aquesta Casa de la Caritat feia el centenari, s'hi habilità una petita unitat d'infermeria, l'Alberg Infantil del Nen Jesús, per a infants tuberculosos menors de cinc anys. L'any següent, el 1957, els serveis s'ampliaren amb un de recuperació de seqüeles poliomielítiques i Joan Argemí i Fontanet fou encarregat de la direcció del centre. L'any 1962, l'Obra Social de la Caixa d'Estalvis de Sabadell es féu seva aquesta modesta estructura i, en una instal·lació de nova planta, la convertí en la Clínica Infantil del Nen Jesús que, progressivament, atengué totes les especialitats pediàtriques i acabà convertida, el 1966, en una autèntica policlínica.[76] Joan Argemí fou el director fins a 1984; el seu fill Josep Argemí i Renom el succeí en el càrrec i l'ocupà durant dos anys. Manuel Cruz Hernández era assessor científic de la Clínica que, el 1986, s'integrà al Consorci Hospitalari del Parc Taulí, de nova creació.

Un altre exemple és Reus i el seu Hospital de Sant Joan. En temps d'Alexandre Frias, l'Hospital disposava d'uns llits per a infants que el mateix Frias ate-

75. *Una història de Sabadell per a tots*, Josep Torrella. Sabadell, 1985. pàg. 68.

76. BSCP, 1975. pàg. 235.

nia; amb la seva desaparició, va desaparèixer també aquell minúscul i rudimentari servei d'infància; Reus es quedava sense cap possibilitat d'hospitalització pediàtrica.

L'any 1982, la Universitat de Barcelona estableix una Delegació a Tarragona (Facultats de Ciències Químiques i de Filosofia i Escoles Universitàries de Professorat d'EGB, de Treball Social i d'Infermeria) i a Reus, amb una Facultat de Medicina, un conjunt que ben recentment (1992) ha passat a formar part de la nova Universitat Rovira i Virgili. Des del mateix 82, any de la instauració d'aquests estudis universitaris a Reus, Carles Martí i Henneberg és el professor titular de pediatria; amb la col·laboració del pediatre Lluís Soler i Pérez, ha dut a terme una profunda reorganització, a l'Hospital de Sant Joan, dels Serveis d'infància, que consten —avui— de seccions especialitzades d'atenció des de la neonatologia a l'adolescència i compten amb el concurs de les diverses especialitats pediàtriques. El Servei ha creat una unitat de recerca en nutrició i creixement humà que ha donat ja uns fruits remarcables.

LIBERTAS PERFUNDET OMNIA LUCE

Si la totalitat de la cultura d'un país té vaivens al ritme de l'evolució històrica general, molt més la Universitat, a causa de la seva dependència als òrgans de govern. Quan la Universitat de Cervera —de temps— ja feia aigües, Barcelona, al començament del trienni liberal, recupera la seva antiga màxima institució docent i el 1822 s'inauguren solemnement les classes al Saló del Consell de Cent. La divisa de la Universitat recuperada diu que la llibertat difon la llum, i de veritat la difongué però durant un temps molt breu. Perquè Ferran VII, el 1824, restablí la reacció absolutista —comença la Dècada Ominosa— i retornà la Universitat a Cervera.

Durant el règim liberal de la minoria d'Isabel II, el 21 de novembre de 1836, fou signada la reial ordre que manava el trasllat definitiu de la Universitat des de Cervera a Barcelona, si bé fins a l'1 de setembre de 1842 no es consumà —amb una última reunió del claustre— la desaparició de la institució obra de Felip V. Ara, a Barcelona, tornava a difondre's la llum, encara que aquesta vegada no se sap qui la difonia; la divisa de la Universitat era: *Perfundet omnia luce.*

Aquesta llegenda distintiva sobrevisqué tots els canvis que el país experimentà: el regnat d'Amadeu, la Primera República, la Restauració, el regnat d'Alfons XII i el del XIII, la Dictadura de Primo de Rivera, la Segona República i, fins i tot, la concessió —l'any 1933— de l'autonomia universitària.

Un dia, però, es decidí que la Universitat havia d'ésser «*católica e imperial*», com testifica la Ley de Ordenación Universitaria del 29 de juliol de 1943. El

seu article 3 diu: «*La Universidad, inspirándose en el sentido católico, consubstancial a la tradición universitaria, acomodará sus enseñanzas a las del dogma y de la moral católica y a las normas del derecho canónico vigente.*» I l'article 4 diu: «*La Universidad española, en armonía con los ideales del Estado nacional-sindicalista, ajustará sus enseñanzas y sus tareas educativas a los puntos programáticos del Movimiento.*» El règim del general Franco ho havia de reformar tot i, després d'una depuració polític-ideològica de professors —amb algun afusellament—[77] i de l'adopció d'altres mesures igualment atrabiliàries, l'any 1939, tal com exposa Fabià Estapé, imposà —*manu militari*— l'escut que havia distingit la Universitat de Cervera, amb la divisa «*Mirabilis facta est scientia tua ex me*» i una imatge de la Puríssima, ja que, és clar, tot el saber que la Universitat tresorejava i impartia havia esdevingut admirable per acció celestial.

Durant el rectorat de Fabià Estapé —l'any 70— la Universitat tornà a emprar l'escut genuí, el de «*Perfundet omnia luce*» amb els blasons de Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona i les Illes.[78] I recentment, adoptat l'originari «*Libertas perfundet omnia luce*», tornem a saber de qui és la responsabilitat de la difusió de la llum.

Aquest repàs dels canvis soferts per l'emblema universitari sembla, al primer cop d'ull, un entretenimment banal, però indica, ben significativament, quin aire s'ha respirat en cada època entre les respectables parets de l'*alma mater*. Un aire relativament estable i encalmat o molt sensible a les canviants condicions ambientals, segons les facultats i

77. Joan Baptista Peset i Aleixandre, rector de la Universitat de València (1932-1934), fou afusellat a Paterna (Horta) l'any 1941.

78. *La Universitat de Barcelona i els inicis de la transició democràtica*, Fabià Estapé. Dintre *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i a la cultura*. «L'Avenç», Barcelona, 1981.

segons les càtedres. I a la de Pediatria, Déu n'hi do de la versatilitat!

El professor Vidal Jordana estigué empresonat fins a 1941. La càtedra fou ocupada, des de 1940, per Rafael Ramos Fernández que, des de 1935 —amb vint-i-vuit anys—, era catedràtic de Salamanca. Si es traslladà a Barcelona com a resultat d'un concurs, si el concurs era restringit a un únic concursant o si fou distingit amb un nomenament directe és un d'aquells misteris històrics que cadascú explica segons les pròpies inclinacions. El fet és que Ramos sintonitzava de ple amb l'esperit del nou sistema polític, com demostra que, per ell, l'aspiració única de la puericultura fos una «*raza española integral, de cuerpo sano y alma vigorosa*», condició indispensable per a emprendre el «*verdadero camino y el más corto para conseguir el efectivo renacer de España.*» Aquest objectiu, per força havia d'ésser qüestió de bufar i fer ampolles perquè «*la manera de ser de cada español no puede compararse con la de otras razas. De todas ellas, la más idealista, la más quijotesca, la más espiritual, la que es capaz de grandes empresas sin ánimo de lucro, la que más se acerca a Dios, es la española.*».[79] Tot i l'existència d'uns dèficits infinits —econòmics, d'estructura, de convivència i temperamentals—, els temps eren d'exaltació, hiperbòlica, presumptuosa, indigerible.

Quan Ramos es féu càrrec del Servei de Pediatria del Clínic el departament destinat a lactants només tenia mitja dotzena de llits i no disposava d'espai per a nadons, els quals eren atesos en el mateix Servei d'Obstetrícia de Pere Nubiola pel pediatre Joaquim Bonrepaux. A la jubilació de Nubiola, el nou catedràtic —Manuel Usandizaga— demanà que un metge de Pediatria es desplacés a Obstetrícia per a l'atenció dels nadons; el pediatre designat (1949) fou Santiago Ferrer i Pi, que féu efectiva la primera col·laboració

79. *Puericultura*, Rafael Ramos. Tomo I, Barcelona, 1949 (2ª edició). Salamanca, 1941 (1ª edició).pàg. 20 i 23.

continuada entre els Serveis hospitalaris d'ambdues càtedres.

El fet que Ramos irradiés una innegable seducció explica que, després dels històrics, la gran majoria dels metges que —en les fornades dels anys quaranta i els primers cinquanta— optaren per la pediatria deu la seva decisió —en bona part— a les lliçons rebudes a la Facultat. I explica, també, que un benemèrit ciutadà —Josep Feliu i Prats— decidís de finançar la construcció, al Servei de Pediatria, d'un modèlic annex per a lactants —el Pavelló Feliu— amb una vintena de llits. Era com un oasi en el desert miseriós de la resta de l'Hospital Clínic i la Facultat. L'encarregat d'aquest Pavelló fou Francesc Canivell i Artal.

Canivell fou també el motor organitzador de la revista de la Càtedra, els «Archivos de Pediatría» , que assolí prestigi i consideració dintre i fora de les fronteres i una notable difusió per Espanya i l'Amèrica del Sud. Com una veritable innovació es presentava en fulls perforats, classificables en atenció als diversos aspectes de la pediatria i la puericultura.

Era responsable de la secció de malalties infeccioses Agustí Pérez i Soler, que seguia els infants ingressats amb meticulositat i completava les històries —si es donava el cas— amb abundància de documentació anatomopatològica. Al costat de Pérez i Soler, foren molts els pediatres que feren els primers passos.

La Clínica Universitària de Ramos era una autèntica selecció de col·laboradors; a més de Ferrer i Pi, Francesc Canivell i Pérez i Soler, en formaven part, entre d'altres, Àngel Ballabriga, Francesc Prandi i Farràs , Ramir Mirapeix i Turc, Antoni Bosch i Sala i Jordi Prats i Viñas —que ja s'ocupava del seguiment de les leucosis i d'altres processos oncològics. És indispensable de citar entre els col·laboradors de Ramos, uns noms que representen l'inici o l'embrió del que acabarien essent veritables especialitats pediàtriques: el radiòleg Sebastià de Vega i Goicoechea, el cardiòleg Josep M. Duran i Andreu, Walter Oppenheimer —que contribuí a la salvació de centenars

d'infants amb la divulgació que féu dels mètodes de plasmoteràpia i transfusió— i el perspicaç Rossend Poch i Viñals —després catedràtic d'oto-rino-laringologia a Sevilla i Madrid— que descobria, a mans besades, recòndites i culpables otitis i oto-antritis.

Lluís Torres Marty era el professor adjunt de la Càtedra. De natural zelós, resolut i estrenu i empès per encimbellades aspiracions, formà part de la División Azul que, del 1941 al 1943, lluità al front de Rússia al costat dels alemanys. Hom diu que les seves lliçons —seguides amb una no excessiva atenció— tenien moments declamatoris com, per exemple, quan, axiomàtic i solemne, posava en circulació paraules preferents del seu lèxic; deia «*eutrofia, euergia, euontia*» i tota la classe s'estremia.

Rafael Ramos aplegà al seu voltant una veritable escola que, sobtadament, es quedà sense cap. Morí, quan res no ho feia preveure, el 22 d'abril de 1955, amb quaranta vuit anys. La Societat Catalana de Pediatria —que Ramos presidia en el moment de la seva mort— li dedicà una sessió d'homenatge al cap d'un mes, el 21 de maig. Dels parlaments que s'hi pronunciaren, el d'una major significació humana és el d'Antonio Polo Díez, catedràtic de dret mercantil de la Universitat de Barcelona: «*quien hoy os habla no es el padre feliz de un enfermo arrancado por el Doctor Ramos al abrazo de la muerte, sino el padre afligido de una niña reunida con él en el Cielo.*»[80]

La càtedra i la clínica universitària quedaren a les mans de Torres Marty; Ramos se n'havia endut l'agudesa, la brillantor, la intuïció i, és clar, començà un període tirant a gris. Que durà —les provisionalitats del país dels pegats i els contubernis!— fins a 1964, nou anys. El major mèrit de Torres Marty fou l'intent de mantenir l'equip que Ramos havia constituït; Ballabriga i Pérez Soler, però, preferiren d'anar a respirar uns altres aires i abandonaren la partida. Torres mantingué, també, els «Archivos», si bé del canvi de

80. BSCP, 1955, pàg. 76.

director se n'adonaren als quatre punts cardinals: molts dels articles eren simples traduccions de revistes estrangeres.

Durant tots aquests anys, amb l'única intenció —segons sembla— de deixar constància del pas del temps, eren convocades oposicions, periòdicament, que servien per enverinar les relacions personals dels opositors i els respectius partidaris i oferien una ocasió immillorable per a l'exhibició de la prepotència dels cacics, els del «*caciquismo universitario*» que denunciava l'any 1953 un ben intencionat *Director General de Enseñanza Universitaria.*[81] Fins que la tardor de 1964, en una d'aquestes pugnes universitàries —en què participaren Ballabriga, Pérez Soler, Torres Marty, Prandi, Manuel Cruz Hernández i encara algú més—, fou designat catedràtic de Barcelona Manuel Cruz, que ho era de Cadis. Vingué acompanyat d'alguns dels seus col·laboradors andalusos, el mes de gener de 1965 prengué possessió del càrrec, Torres Marty abandonà l'escena i Prandi passà del Clínic a l'Hospital de Sant Rafael.

Manuel Cruz —ajudat per J.A.Molina Font, posteriorment catedràtic de Granada, José Martin Santana, Rafael Jiménez González, Ferrer Pi, cap del departament de malalties infeccioses, i Josep Maria Francès i Antonin , entre d'altres— potencià l'Escola de Pediatria de postgraduats, que amplià amb la participació en la tasca docent de la Clínica del Nen Jesús, de Sabadell, i de l'Hospital de Sant Joan de Déu. Manuel Cruz s'esforçà per mirar de recuperar el prestigi que «Archivos de Pediatría» havien perdut durant l'etapa anterior. Manuel Cruz —que ha estat catedràtic de Barcelona durant gairebé vint-i-vuit anys— ha estat, certament, forjador d'una escola, de la qual han brotat múltiples deixebles, dels quals un bon nombre són ara catedràtics.[82]

81. Manifestacions de Joaquín Pérez Villanueva a «Revista», setmana del 19 al 25-febrer-1953.

82. Deixebles de Manuel Cruz que han arribat a cate-

Com una mostra de què vol dir esperit irreductible, per damunt de les decisions arbitràries i, fins i tot, per damunt d'una realitat considerada injusta, és digna de menció l'actitud de Gregori Vidal Jordana. Ell, que l'any 1939 havia estat expulsat de la seva càtedra de pediatria, quan complí setanta anys —l'edat de la jubilació reglamentària—, l'any 1966, es dirigí a Manuel Cruz per tal de felicitar-lo amb motiu del càrrec que aquest ocuparia —a ple dret només a partir d'aleshores— de nou catedràtic de pediatria.

A Cruz també li va arribar la jubilació (setembre de 1992) i passà a la condició d'emèrit. Ara ocupa la seva vacant Rafael Jiménez González, que l'any 1987 fou nomenat catedràtic de pediatria.

Rafael Jiménez és el cinquè catedràtic de pediatria que té la Universitat de Barcelona. El destí ha volgut que tots cinc fossin de parla castellana; tampoc no és cap catàstrofe. Ara, allò que de veritat es fa difícil d'entendre és que llur esforç d'aproximació a la llengua natural del país no hagi estat —o no sigui— major; si ho fos, el fet seria vist —en amplis i educats sectors— amb complaguda simpatia. Que l'atenció envers una llengua és, en definitiva, el reconeixement de la seva dignitat, la seva història i el seu valor com a vehicle d'expressió en qualsevol dels camps. I, a més, allunya el risc de situacions grotesques com la d'aquell professor que a classe, un dia de març de 1948, preguntava a una mare l'aspecte de les deposicions del seu fill i obtenia la contundent resposta de «La caca? Uf, molt lletja», resposta que el catedràtic aprofità per iniciar una peroració sobre la conveniència de fer atenció a les expressions gràfiques que, molt sovint, empren les mares: «*Han oído ustedes? Unas deposiciones como leche.*»

---

dràtic: A. Martínez Valverde, Màlaga; M. Bueno Sànchez, Saragossa; F. Rodríguez López, Múrcia; M. Casanova Bellido, Cadis; R. Jiménez González, Barcelona; J. Argemí Renom, Barcelona; J.A. Molina Font, Granada.

DE SAPASTRES I D'HÀBILS MARMESSORS DATIUS

És més que probable que només l'erudició sàpiga que el nom de la Vall d'Hebron prové del monestir de jerònims que la reina Violant de Bar, segona muller de Joan I de Catalunya i Aragó, creié oportú d'erigir, l'any 1393, en un paratge tranquil i frescal dels vessants de la serra de Collserola. El monestir de la Vall d'Hebron era molt visitat per barcelonins notables i, els dies calorosos d'estiu, alguns poderosos hi feien estada.

Fa de tot això exactament sis-cents anys i és molt natural que només ho recordin els papers. D'altres fets molt més acostats han seguit la mateixa sort i, en alguns casos, és ben bé una sort que, pràcticament, se n'hagi perdut la memòria. En aquesta situació es troben els primers anys del Seguro Obligatorio de Enfermedad; fou creat l'any 1944 i, per les imperfeccions que acumulava, semblava fet amb els peus, per una colla de sapastres. Tot era rudimentari i miseriós: les consultes en pisos desmantellats, les sales d'espera amb amuntegament indigne, les clíniques amb dotació ínfima i, tot —amb inclusió dels càrrecs mèdics rectors—, dirigit i planificat per buròcrates de «*escalafón y lealtad*».[83]

En aquest SOE, els infants —fos quina fos l'edat— eren atesos pel metge de capçalera i, només quan el metge de medicina general no se'n sortia, eren derivats a un pediatre consultor; amb el volant corres-

83. *Història de la medicina catalana sota el franquisme*, Jacint Reventós, Anna Garcia i Carme Piqué. Barcelona, 1990.

ponent, és clar. No fou fins a l'any 1958 que l'Administració creà les places anomenades de pediatre-puericultor de zona, amb l'irracional absurd de limitar estrictament l'assistència a llur càrrec als menors de set anys. Aquest mateix any 58 fou inaugurat, amb el nom de Residencia del Generalísimo Franco, l'hospital general de la Vall d'Hebron, amb els defectes propis d'una política monumentalista allunyada de la realitat social; només cal dir —per creure-ho— que els habitants de moltes poblacions de Catalunya —tot i les mastodòntiques Residències de les capitals de província— havien de recórrer més de cent quilòmetres per a ésser, per exemple, intervinguts d'una apendicitis.

Martinet, per exemple, depenia de Lleida —a 147 quilòmetres—, on l'any 1957 havia estat inaugurada la Residencia del General Moscardó, amb un Departament de Pediatria que dirigí el val·lisoletà Tomás Infante Arias (1908-1985), fins a la jubilació. Amb l'adveniment de la democràcia hom decidí de deixar en pau el general Moscardó i de transformar la Residencia en Hospital Arnau de Vilanova (1981), el Servei de Pediatria del qual és dirigit, en l'actualitat, per Antoni Gomà i Brufau. De principis dels vuitanta, l'Hospital és seu de la Facultat de Medicina de Lleida i, naturalment, hi és impartit l'ensenyament de la pediatria.

A Girona s'esdevingué semblantment: l'any 1957 fou inaugurada la Residencia Alvarez de Castro, amb un Servei de Pediatria que fou posat sota la direcció de Lluís Vehí i de Cabrera. Molt aviat, amb la col·laboració de Manuel Cruz, el Servei es constituí en Escola Professional de Pediatria. A la jubilació de Lluís Vehí es va fer càrrec del Servei José Miguel Sin Orpí. I també, amb nous aires al Govern del país, el Centre ha canviat de nom: ara és l'Hospital Josep Trueta (1 de juliol de 1991).

A Tarragona —potser per l'existència de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla, que més o menys ja atenia unes necessitats— la construcció de la Residencia fou

més tardana. La Residencia Sanitaria Juan XXIII —s'havia acabat el repertori de militars o bé la circumstància havia començat a modificar-se?— fou inaugurada el 1967. Des de la inauguració fins a 1982 —en què fou jubilat— dirigí el Servei de Pediatria de la Residència Anselm Allué de Horna (Zamora,1912-Tarragona,1990), que havia arribat a Tarragona l'any 1947 com a Puericultor de l'Estat. Allué fou un exemple de tenacitat: l'any 1958, sofrí un greu accident que el deixà amb una paraplègia. Malgrat això, continuà —des de la cadira de rodes— la seva intensa ocupació i la seva presència activa —per exemple, al Congrés de Pediatres de Llengua Catalana, a Girona, el 1978— era tot un estímul i un encoratjament. A partir de 1984, dirigeix el Servei de Pediatria de l'Hospital de Tarragona Joan XXIII el fill d'Anselm, Xavier Allué i Martínez que, entre els seus col·laboradors compta amb l'addicte membre de la Societat de Pediatria Agustí Tarrés i Roure.

I, finalment, a Tortosa, l'any 1976, s'inaugurà un Servei de Pediatria a l'Hospital Mare de Déu de la Cinta que, durant un temps, fou dirigit interinament i per persones poc arrelades, fins que l'agost de 1979 fou nomenat cap del Servei Pedro de la Muela Cuenca, que continua essent-ho.

Amb el temps, l'extensió dels serveis del Seguro —transformat en Seguridad Social— a un major nombre de ciutadans que, a més, aportaven —per raó de llurs sous— unes cotitzacions més altes, féu que, a poc a poc, anessin millorant les instal·lacions. Les consultes ara tenien lloc en uns ambulatoris, si més no, presentables i les sales d'espera havien deixat l'antic aspecte de transport públic en hora punta. Ara bé: de tots els canvis estructurals duts a terme, el que —sense cap mena de dubte— tingué una transcendència major fou la creació, l'any 1965, de l'Hospital Infantil de la Vall d'Hebron.

Fou posat en unes mans que reeixiren plenament en la difícil comesa, no únicament de dignificar sinó de prestigiar i situar en un nivell comparable al dels

bons centres europeus una institució que —cal tenir-ho present— procedia, per una mena de transfiguració d'herència, d'un subproducte d'ínfima qualitat. El destre marmessor encarregat de la direcció del nou centre fou Àngel Ballabriga Aguado; les disponibilitats materials i d'utillatge, les generoses condicions —comparativament a les d'altres centres— de contractació de personal —que feien possible una dedicació seriosa a l'assistència, l'estudi i la recerca— i els dots d'inquiet organitzador de Ballabriga que, per exemple, destinà des del primer dia una atenció preferent a les especialitats pediàtriques, feren que l'Hospital Infantil de la Seguretat Social es convertís, en un temps molt curt, en un centre assistencial de primer ordre i en un autèntic focus d'irradiació de ciència mèdica.

D'Àngel Ballabriga s'ha dit que «*es unánimemente aceptado por todos como un verdadero fuera de serie de la Pediatría a nivel nacional e internacional*» si bé «*habrá podido ser discutido por algunos en determinadas posiciones caracterológicas*»;[84] sense pressuposar si l'expressió «tenir un rei al cos» és pejorativa o és encomiàstica, les «determinades posicions caracterològiques» fan referència, a ben segur, al fet que Ballabriga sembla que l'hi tingui.

Els mèrits de Ballabriga —tan tèrbolament menystinguts en oposicions pretèrites— reberen, finalment, el reconeixement oficial i el director de l'Hospital Infantil de l'encara frescal però ja no tranquil·la Vall d'Hebron fou nomenat catedràtic (1971). Aquest nomenament, però, forma part d'una altra història.

Mentrestant, a Badalona, fou construït l'Hospital, en un principi anomenat de Can Ruti, que, actualment, duu el nom de Germans Trias i Pujol, en me-

84. *Veinticinco años de labor pediátrica. Vivencias de un «peatón» de la Pediatría barcelonesa durante el último cuarto de siglo,* conferència inaugural de Curs de la SCP Joaquin Plaza Montero. BSCP, 1972, pàg. 385.

mòria dels professors Joaquim i Antoni, els il·lustres badalonins que foren catedràtics de cirurgia a la Facultat de Medicina de Barcelona. L'any 1985 s'hi obrí una unitat d'urgències de pediatria i, al cap de dos anys, s'hi iniciaren l'hospitalització i la consulta externa pròpies d'un Departament de Pediatria. El cap d'aquest Servei és Jordi Prats i Viñas, que recentment (novembre 1992) ha estat afectat per decisions que podrien ésser qualificades de poc esperançadores. Resulta que les oposicions a les càtedres universitàries que, en temps reculats, tenien lloc a Madrid —en una llunyania que comportava, entre altres inconvenients, el desconeixement de la realitat de l'entorn de la corresponent plaça acadèmica o l'amaniment d'unes proverbials connivències—, ara se celebren a la mateixa ciutat on hi ha la vacant. Ningú no acaba d'entendre per què Jordi Prats —que era opositor únic—, amb una trajectòria de treball hospitalari, d'estudi i de docència que l'ha fet mereixedor d'un gran respecte, no rebé l'aprovació del tribunal; com si un vent de l'oest hagués portat fins al Mediterrani velles boires de la Meseta, de les enrarides.